

УДК 371.15

ПРОФЕСІЙНО-ПРИКЛАДНА ФІЗИЧНА ПІДГОТОВКА ЯК СКЛАДОВА В ФОРМУВАННІ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ ВИЩИХ ТЕХНІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Глагоцук О.Г.

Дніпродзержинський державний технічний університет

У даній статті розглянуті проблемні питання сучасної вищої освіти по формуванню фізкультурно-оздоровчої компетенції майбутніх висококваліфікованих фахівців технічних галузей виробництва. Розкрито роль та значення професійно-прикладної фізичної підготовки в формуванні фізкультурно-оздоровчої компетенції студентів вищих технічних навчальних закладів. Доведено, що робота в сучасних умовах розвитку промисловості потребує значного підвищення психофізичних можливостей людини. Цю задачу може і повинна вирішувати професійно-прикладна фізична підготовка у вищому технічному навчальному закладі.

Ключові слова: компетентність, фахівці, студентська молодь, здоров'я, знання, уміння, навички.

Постановка проблеми. Фундаментом прогресивного розвитку кожної країни та всього цивілізованого суспільства є сама людина, від якої суспільство потребує не тільки професійні знання, навички, відповідальність та дисципліну. Головними рисами людини повинні бути його культура, духовність, творчий потенціал та компетентність. Тільки людина, яка відповідальна, компетентна, постійно в процесі розвитку та вдосконалення, – суб'єкт інноваційної, високотехнологічної та професійної діяльності, яка реалізує свій унікальний творчий потенціал, буде визначати розвиток постіндустріального суспільства.

Сучасний економічний, політичний, соціальний, культурний і духовний стан українського суспільства свідчать про нестабільність, мінливість, суперечливість просторів його існування, що значно загострює питання виховання молодого покоління. Сьогоднішні умови існування української держави обумовлюють загострення уваги на питаннях виховання з боку різних наук, оскільки виховання здійснює безпосередній вплив на становлення особистості індивіда, а саме розвиток в психологічному, соціальному й фізичному аспектах. З врахуванням пріоритетів, визначених в «Державній національній програмі «Освіта» («Україна XXI століття»», Національна доктрина розвитку освіти України в XXI століт-

ті наголошує на тому, що необхідно формувати компетентну особистість, особистість професіонала, який є підготовленим до життя і праці в сучасному суспільстві, тобто особистість всебічно розвинену, розвинену відповідно до певних структурних компонентів особистості в професійно-значущому напрямку.

Головною метою сучасної національної освіти є не тільки проста передача знань, умінь та навичок а і формування особистої індивідуальності. Вихований, творчий, культурний та моральний індивід спроможний до постійного саморозвитку, самовдосконаленню та самореалізації, швидкій адаптації до нових умов трудової діяльності, ширшому та цілісному погляді на сучасний світ та місце людини цьому світі. До того ж гармонійне поєднання знань з особистими якостями людини є головним моментом в процесі освіти та виховання. За твердженнями відомого німецького філософа Мартіна Хайдеггера, дійсна «освіта призначена створювати, утримувати та відновлювати всі скарби культурно-історичних та духовних цінностей, охоплювати духовність людини в цілому, відкривати його сутність та гідність, зберігати істину та тайну буття» [4, с. 119].

Аналіз досліджень та публікацій. Сучасна система освіти, яка розвивається в умовах статусності відповіді на потреби людини знайти своє

місце і можливості самореалізації у новому глобальному просторі, своїми орієнтирами починає вбачати не лише знання, уміння й навички, але й загальну фізичну, психологічну, моральну складову людини. Загальна спрямованість на гармонійних розвиток особистості визначає головну мету сучасної освіти як розвиток можливостей особистості, які потрібні їй самій та суспільству, як включення її в соціально-ціннісну діяльність.

На сучасному етапі розвитку технічної освіти Л.Л. ТОВАЖНЯНСЬКИЙ визначив ряд узагальнених завдань підготовки фахівців. Серед них, зокрема, гуманітарна підготовка, самопізнання та саморозвиток професіоналізму, здібностей до самостійного мислення, готовність до конкурентної боротьби, формування духовності, моральності, естетичних ідеалів та смаків, індивідуальної та професійної психофізичної культури [10, с. 6].

У дослідженнях сучасних науковців (Л.П. Матвєєв, [5]; М.Я. Віленський [2]; Р.Т. Раєвський, [8]; В.В. Пічурін [6]; С.В. Халайджі, [11]; Л.Л. ТОВАЖНЯНСЬКИЙ, [10]; О.Г. Романовський, [9]; В.А. Бараненко [1] та ін.) відзначається, що проблема використання засобів фізичної культури для підвищення якості професійної підготовки молоді має безпосереднє відношення не тільки до сфери підготовки робочих кадрів у навчальному закладі, але й до сфери самостійної трудової діяльності в різних галузях промисловості та підприємницької діяльності. Вона має прямий зв'язок зі скороченням часу відведеного на адаптацію організму робітників до конкретних видів праці й вирішенням глобальної проблеми підвищення ефективності використання трудових ресурсів.

Романовський О.Г. вважає, що система вищої професійної освіти покликана забезпечити умови для «вирощування» фахівців нової формації. Для них установка на саморозвиток, професійну майстерність і духовність виступають пріоритетними життєвими стратегіями. Саме в процесі здобуття вищої освіти здійснюється процес пристосування студента – молодого фахівця до умов життя в суспільстві, здійснюється розвиток і становлення його особи [9, с. 8-7]. При цьому необхідно зазначити, що невід'ємною частиною формування правильних установок в процесі професійної підготовки висококваліфікованих спеціалістів є розвиток аналітичного мислення, формування знань та вмінь аналітично мислити, сприймати та використовувати інноваційні технології, вміти виконувати роботу у екстремальних життєвих ситуаціях.

Фізичне виховання здійснюється в тісному зв'язку з моральним, розумовим, естетичним та трудовим вихованням, тільки за цієї умови воно буде сприяти формуванню всебічно розвиненої особистості. У процесі фізичного виховання створюються сприятливі умови для засвоєння загальнолюдської моралі і виховання на цій основі стійких звичок поведінки.

Отже, вітчизняний досвід розвитку педагогічної думки свідчить про актуальність потреби у розробці теоретичних основ та практичних шляхів формування фізкультурно-оздоровчої компетентності майбутнього висококваліфікованого фахівця. Проте, залишається багато невивчених аспектів цієї проблеми, при підготовці спеціалістів технічного профілю, зокрема, визначення наукових засад розвитку професійної компетентності

фахівців технічного профілю в умовах соціально-економічної кризи, яка склалася в Україні.

Мета дослідження. Обґрунтувати значення та методологію професійно-прикладної фізичної підготовки при формуванні фізкультурно-оздоровчої компетентності студентів у вищому технічному навчальному закладі.

Для досягнення мети нашого дослідження були поставлені відповідні задачі:

1. Визначити основні вимоги до загальної фізичної підготовленості та розвитку рухових якостей студентів, які навчаються в вищому технічному навчальному закладі.

2. Підібрати систему засобів для програми професійно-прикладної фізичної підготовки (ППФП) та реалізації цих вимог у процесі навчальних та самостійних занять фізичним вихованням студентів.

3. Експериментально перевірити й оцінити ефективність розробленої програми.

Методи та організація дослідження. Для вирішення поставлених завдань використовувалися методи дослідження: аналіз наукової та методичної літератури; психолого-педагогічне спостереження; анкетування; методи психологічної діагностики, антропометричні виміри; фізіологічні методи (пульсометрія, тонометрія, функціональні проби); методи рухових тестів, культурологічний аналіз індивідуальних стилів життя студентської молоді та висококваліфікованих спеціалістів.

Результати дослідження та їх обговорення. Головним завданням сучасної національної системи освіти є підготовка кваліфікованого та конкурентоспроможного фахівця, який не лише володіє певним рівнем знань, умінь і навичок, але й може практично використовувати їх для досягнення поставленої мети. За таких умов сучасна освіта має забезпечувати формування сукупності інтегрованих знань, умінь та якостей особистості – професійну компетентність фахівця. Тому актуальною є проблема формування фізкультурно-оздоровчої компетентності майбутніх висококваліфікованих фахівців.

Вітчизняний науковець Л.П. Пилипей вказує на те що, новим підходом до вирішення проблем підготовки до процесу навчання є утвердження прикладного значення фізичного виховання, формування мотивації шляхом демонстрації реальної необхідності і корисності запропонованих фізичних вправ, диференційованих з урахуванням стану здоров'я і подальших кар'єрних очікувань.

У сучасних зростає особиста і соціально-економічна необхідність спеціальної психофізичної підготовки до виробничої діяльності. Змінюється місце і функціональна роль людини в сучасному виробничому процесі. Це вимагає психофізичної її підготовки, оскільки зменшення частки простої фізичної праці зовсім не змінює вимог до психофізичної підготовленості студентів, але змінює її структуру і висуває додаткові вимоги до активного формування психофізичних здібностей за допомогою цілеспрямованого використання фізичних вправ [7, с. 39].

Провідний вітчизняний науковець Г.П. Грибан зазначає, що у вищому навчальному закладі в навчально-виховному процесі треба розробляти та впроваджувати технологію формування фізкультурно-оздоровчих компетентностей у сту-

дентів з фізичного виховання. В основі технології навчання лежить проектування високоефективної навчальної діяльності студентів та управління діяльністю викладача. Така стратегія впроваджується у принципівій направленості змісту і форм навчального процесу з пріоритетом на особистісні розвиваючі технології навчання. Вона забезпечує гарантоване досягнення проєктованих результатів з дисципліни «Фізичне виховання», а саме: набуття студентами фізкультурно-оздоровчих компетентностей, необхідних у подальшій життєдіяльності [3, с. 19].

Одним із можливих шляхів формування фізкультурно-оздоровчої компетентності майбутніх висококваліфікованих фахівців технічних напрямків є професійно-прикладна фізична підготовка. Фізкультурно-оздоровча компетентність майбутніх висококваліфікованих фахівців знаходить свій вияв у знаннях та навичках, ґрунтовній мотивації до активних занять фізичними та оздоровчими вправами, активній рекреаційній та руховій активності.

Більшість сучасних дослідників Р.Т. Раєвський, Л.П. Пилипей, В.В. Пічурін, С.В. Халайджі вказують на те, що високої ефективності при вихованні професійно-прикладних фізичних якостей можна досягти за допомогою досить різноманітних засобів фізичної культури й спорту. Підбір засобів фізичного виховання та їх угруповання, з метою професійно-прикладної фізичної підготовки студентів, повинно проводитись диференційовано на основі аналізу професіограм. Такими групами засобів професійно-прикладної фізичної підготовки студентів можна вважати: прикладні фізичні вправи а також їх окремі елементи з різних видів спорту; прикладні види спорту; оздоровчі сили природи й гігієнічні фактори; допоміжні засоби, що забезпечують раціоналізацію навчального процесу при формуванні фізкультурно-оздоровчої компетентності студентів у вищому технічному навчальному закладі.

Дослідження проводилось за Програмою науково-дослідних робіт Дніпродзержинського державного технічного університету. В дослідженні прийняло участь 48 студентів університету, які навчаються на факультеті «Електроніки та комп'ютерної техніки». Студенти були розподілені на дві групи: перша – контрольна група (24 студентів), друга – експериментальна (24 студентів). Вік учасників дослідження склав від 17 до 21 року. Студенти проходили навчання за дисципліною «Фізичне виховання» відповідно до навчальної програми для вищих навчальних закладів III-IV рівнів акредитації МОН України. Відмінним було лише те, що до програми навчання студентів експериментальної групи було включено оздоровчі психологічну та психофізичну програми підготовки студентів до професійної діяльності. За навчальною програмою студенти відвідували практичні заняття з фізичного виховання: I-II курси – по 4-ри години на тиждень, III-IV курси – 2 години на тиждень (секційні заняття за вибором). Психолого-педагогічне дослідження проводилось в три етапи.

На I етапі (перший курс) ставилися такі задачі: отримання первинної інформації (анкетування); отримання практичних показників з ЗФП (контрольні нормативи та тести). На II етапі (дру-

гий курс): психолого-педагогічне спостереження; надання теоретичного матеріалу; отримання показників з ЗФП та ігрових видів спорту. Для експериментальної групи, на другому етапі нашого дослідження, була розроблена комплексна програма тренувальних впливів, спрямованих на забезпечення високої загальної працездатності й витривалості, формування теплової стійкості організму, поліпшення функцій центральної нервової системи, дихального апарату, розвиток сили й статичної витривалості основних м'язових груп; загальної витривалості, координації рухів і високої енергетики. На III етапі (третій курс): отримання підсумкової інформації про рівень професійно-прикладної фізичної підготовленості.

Під час теоретичних занять з фізичного виховання студентів експериментальної групи знайомили з тими якостями, які забезпечують успішне опанування професійними навичками. Надавалася інформація про способи діагностики загальної і спеціальної фізичної підготовленості і методичні матеріали з її визначення та оцінки. На практичних заняттях проводилося тестування з загальної і спеціальної фізичної підготовленості, надавалася інформація про зміст і методику складання індивідуальних програм самостійних занять. Для оцінки рівня фізичних та психофізичних якостей студентів нами були розроблені професійно-прикладні тести а також критерії оцінки. Результати дослідження та динаміку змін показників діяльної готовності представлено на рисунку 1.

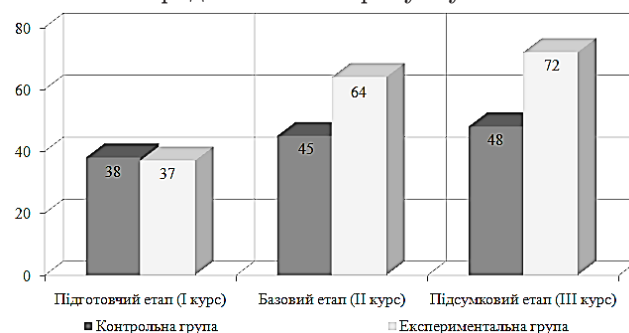

Рис. 1. Динаміка змін показників діяльної готовності студентів, %

Процес розвитку фізкультурно-оздоровчої компетентності студентів має три стадії: *становлення, активний розвиток і стадія саморозвитку*. На стадії становлення відбувається засвоєння студентами необхідних знань щодо режиму рухової активності та оздоровчих технологій, формування відповідних умінь і навичок, формування мотивації до систематичних занять фізичними вправами, ціннісного та позитивного ставлення до власного здоров'я. На стадії *активного розвитку* студенти осмислено оперують знаннями і використовують уміння та навички, мають потребу в особистій самореалізації в освітньому середовищі, мають розвинені такі якості, як рефлексивність, креативність, критичність мислення, мають сформовані навички саморегуляції навчально-пізнавальної діяльності. Основна мета стадії *саморозвитку* – розвиток самостійності, творчої активності, самоорганізації та самоуправління своєї діяльності, актуалізація потреби у саморозвитку.

На кожному з трьох етапів найбільшого розвитку набувають окремі компоненти фізкультур-

но-оздоровчої компетентності. На підготовчому етапі такими компонентами є мотиваційний та емоційно-вольовий, на другому етапі (базовому) – когнітивний та діяльнісний, на третьому етапі відбувається інтегрування усіх компонентів на базі рефлексивної діяльності. Динаміку змін показників психологічної готовності представлено на рисунку 2.

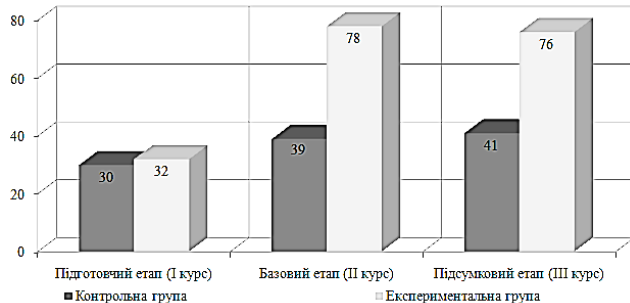

Рис. 2. Динаміка змін показників психологічної готовності студентів, %

В основі процесу розвитку фізкультурно-оздоровчої компетентності лежить механізм мотивації діяльності. Тому процес формування професійної, фізкультурно-оздоровчої компетентності з педагогічної точки зору полягає у створенні зовнішніх умов для виникнення, усвідомлення і подальшого саморозвитку студентом внутрішніх прагнень (мотивів, цілей, волі, емоцій) щодо успішного здійснення фізкультурно-оздоровчої діяльності, опанування цієї діяльності.

Для вирішення проблеми формування фізкультурно-оздоровчої компетентності у сучасних студентів, ми запропонували реалізацію педагогічних умов орієнтування студента на якісно активне, позитивне (здоров'язберігаюче) середовище у вищому технічному навчальному закладі. Реалізація педагогічних умов з формування фізкультурно-оздоровчої компетентності у студентів у Дніпродзержинському державному технічному університеті здійснюється в рамках фізкультурно-оздоровчої освіти та Концепції виховної роботи університету. Навчальна дисципліна «Фізична культура», на нашу думку, сприяє цілеспрямованому освоєнню ціннісного потенціалу фізичної культури і спорту, ціннісних орієнтацій на фізичне самовдосконалення і здоровий спосіб життя, розвиток рухових навичок і умінь за рахунок поєднання двох компонентів – базового (обов'язкового) та елективного (для вирішення окремих задач). Оптимальне поєднання змісту базового та елективного компонентів програми дисципліни «Фізична культура» ми пов'язуємо з реалізацією з

одного боку отримання інформації від студентів, а з іншого – надання більш повної інформації студентам в теоретичному і практичному розділах програми щодо формування фізкультурно-оздоровчої компетентності у майбутніх висококваліфікованих фахівців технічних напрямків.

При розробці організаційно-методичних умов для формування фізкультурно-оздоровчої компетентності у майбутніх фахівців технічних напрямків у процесі фізичного виховання використовувалися всі навчальні і позааудиторні форми занять.

Залучення студентської молоді до активного студентського життя (спортивні свята, спартакіади, турніри, тренування у спортивних секціях, туристичні походи, організовані самостійні заняття різними видами спорту). Результатом становлення та розвитку фізкультурно-оздоровчої компетентності є: *готовність* випускників до будь-якої соціально-необхідної діяльності; *здатність* до самостійного опанування знаннями та використанням оздоровчих технологій, які є основою будь-якої професійної діяльності; *сформованість* професійно важливих фізичних та психологічних якостей.

Висновки. В навчально-виховний процес необхідно впроваджувати такі педагогічні умови, які орієнтували студентську молодь на самоосвіту, саморозвиток, самореалізацію особистості. Структурні компоненти професійної фізкультурно-оздоровчої компетентності майбутніх фахівців формуються одночасно, проте кожний етап процесу розвитку направлений на певний рівень досліджуваного особистісного утворення. Розвиток особистості і фізкультурно-оздоровчої компетентності студента є взаємно обумовленими і взаємно доповнюваними процесами. Нами обґрунтовано, що досягнення позитивного результату з формування професійної фізкультурно-оздоровчої компетентності студентської молоді відбувається за умов, що у вищому технічному навчальному закладі працює збудована схема орієнтування студента на формування індивідуальної та професійної психофізичної культури самопізнання та саморозвитку професіоналізму (стратегія орієнтування). Стратегія орієнтування студента передбачає реалізацію педагогічних умов, яка реалізується через практичну діяльність, що дозволяє втілити системний підхід до навчання та сформувати гнучку динамічну структуру ієрархічних взаємозв'язків між рівнями підготовки.

Подальшого дослідження потребує виявлення та уточнення сукупності організаційних, психолого-педагогічних та дидактичних умов на всіх етапах реалізації підходів щодо формування фізкультурно-оздоровчої компетентності студентів.

Список літератури:

1. Бароненко В. Здоровье и физическая культура студента: учеб. пособие / В.А. Бароненко, Л.А. Рапопорт. – М.: Альфа, 2010. – 336 с.
2. Виленский М. Основные сущностные характеристики педагогической технологии формирования физической культуры личности / М.Я. Виленский, М.Г. Соловьев // Физическая культура: воспитание, образование, тренировка. – 2001. – № 3. – С. 2–7.
3. Грибан Г. Технология формирования физкультурно-оздоровчих компетентностей у студентів засобами особистісно-орієнтованого підходу до фізичного виховання / Г.П. Грибан // Фізична культура, спорт та здоров'я нації: збірник наукових праць. – Вип. 2. – Житомир: Вид-во ФОП Євенок О.О., 2016. – С. 18–25.
4. Кошелева В.Л. Мартин Хайдеггер: феноменологическое осмысление современной культуры и проблемы образования / В.Л. Кошелева // Философия образования для XXI века: сб. статей. – М.: Изд. фирма «Логос», 1992. – С. 117–130.

5. Матвеев Л. Теория и методика физической культуры [Текст] / Л.П. Матвеев. – М.: Физкультура и спорт, СпортАкадемПресс, 2008. – 544 с.
6. Пилипей Л. Професійно-прикладна фізична підготовка студентів [Текст]: монографія / Л.П. Пилипей. – Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2009. – 312 с.
7. Пічурін В. Основи організації психологічної і психофізичної підготовки студентів залізничних вузів в процесі фізичного виховання / В.В. Пічурін // Науковий часопис НПУ ім. М.П. Драгоманова (серія 15 «Науково-педагогічні проблеми фізичної культури»), Випуск 26. – К., 2012. – С. 84-90.
8. Раевский Р. Совершенствование двигательной активности студенческой молодежи в XXI веке: стратегия, проблемы и пути их решения / Р.Т. Раевский, С.М. Канишевский, А.Г. Рыбковский // Теорія і практика фізичного виховання. – Донецьк, 2008. – № 1 (спеціальний випуск за матеріалами міжнародної науково-практичної конференції «Здоров'я і світ: проблеми і перспективи»). – С. 94-100.
9. Романовський О. Педагогічні інновації у формуванні національної гуманітарно-технічної еліти / О.Г. Романовський // Теорія і практика управління соціальними системами: філософія, психологія, педагогіка, соціологія. – 2010. – № 4. – С. 3-10.
10. Товажнянський Л. Нова парадигма інженерної освіти і підготовка національної гуманітарно-технічної еліти / Л.Л. Товажнянський // Теорія і практика управління соціальними системами. – 2002. – № 2. – С. 3-9.
11. Халайджі С. Професійно-прикладна фізична підготовка студентів енергетичних спеціальностей: автореф. дис. на здобуття наукового ступеня кандидата наук з фізичного виховання і спорту: спец. 24.00.02 «Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення» / С.В. Халайджі; Львівський державний університет фізичної культури. – Львів, 2006. – 20 с.

Гладощук А.Г.

Днепродзержинский государственный технический университет

ПРОФЕССИОНАЛЬНО-ПРИКЛАДНАЯ ФИЗИЧЕСКАЯ ПОДГОТОВКА КАК СОСТАВЛЯЮЩАЯ В ФОРМИРОВАНИИ КОМПЕТЕНТНОСТИ СТУДЕНТОВ ВЫСШИХ ТЕХНИЧЕСКИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЙ

Аннотация

В данной статье рассматриваются проблемные вопросы современного высшего образования по формированию физкультурно-оздоровительной компетенции будущих высококвалифицированных специалистов технических отраслей производства. Раскрыта роль и значение профессионально-прикладной физической подготовки в формировании физкультурно-оздоровительной компетенции студентов высших технических учебных заведений. Доведено, что труд в современных условиях развития промышленности требует значительного повышения психофизических возможностей человека. Эту задачу может и должна решать профессионально-прикладная физическая подготовка в высшем техническом учебном заведении.

Ключевые слова: студенческая молодежь, здоровье, знание, умение, навыки.

Hladoshchuk A.H.

Dniprodzerzhynsk State Technical University

PROFESSIONAL-APPLIED PHYSICAL TRAINING AS A CONSTITUENT IN COMPETENCE FORMING IN STUDENTS OF HIGHER TECHNICAL SCHOOLS

Summary

This article highlights the problematic issues of modern higher education concerning the physical culture formation of the future highly qualified specialists of technical industries. The role and importance of professionally-applied physical training in the physical culture competence formation of students in higher technical educational institutions were revealed. It was proved that work in modern conditions of industry development requires a significant increase in human mental and physical capabilities. This problem can be solved with the help of professionally-applied physical training in higher technical educational institution.

Keywords: student youth, health, knowledge, ability, skills.